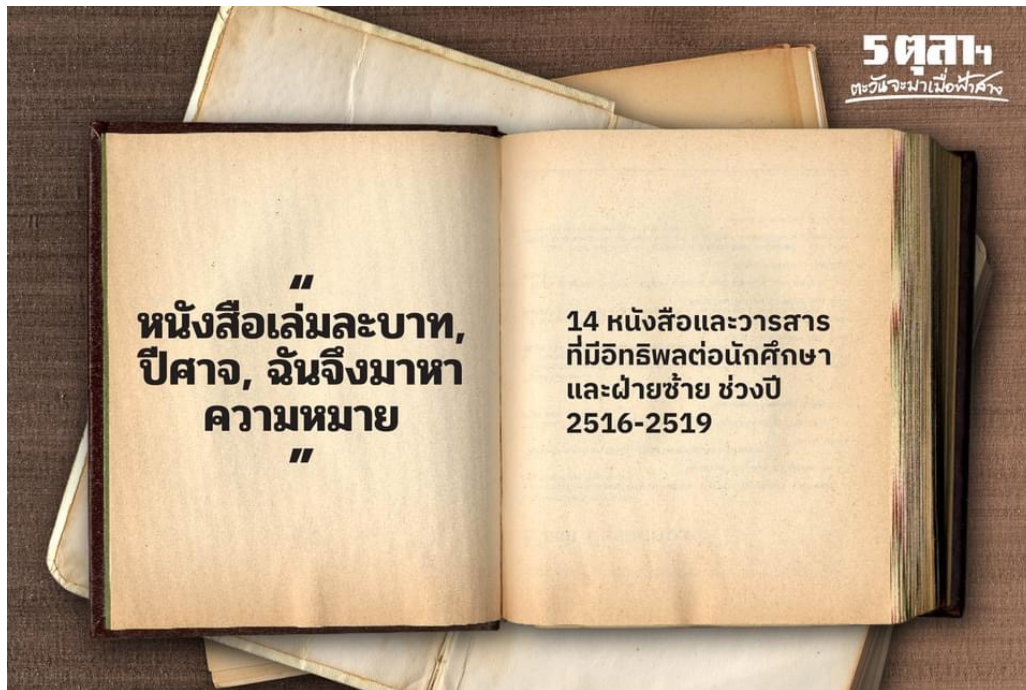

หัวข้อ: “หนังสือ” ที่มีอิทธิพลมหาศาลต่อความคิดคนช่วงปี 2516-2519 และนำไปสู่การทำทลายและปฏิวัติ
ความคิดเก่าทั้งในเรื่องการเมืองและวัฒนธรรม

เผยแพร่ผ่านเพจเฟซบุ๊ก วันที่ 6 ตุลาคม

วันที่: 24 กันยายน 2564 เวลา 10:30 น.

< Link: <https://www.facebook.com/1204453389613480/posts/4579727788752673/?d=n>>

5 ตุลาคม
ตรงกับวันเด็ก

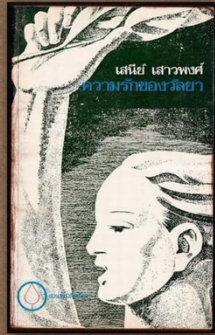
ฉันจึงมาหาความหมาย
โดย วิทยากร เชียงกุล

5 ตุลาคม
ตรงกับวันเด็ก

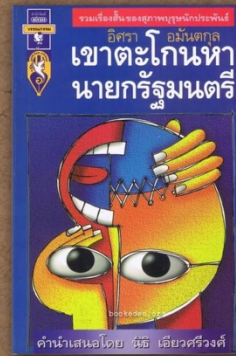
ปีศาจ
โดย เสนีย์ เสาวพงศ์

5 ตุลาคม
ตรงกับวันเด็ก

ความรักของวิลยา
โดย เสนีย์ เสาวพงศ์

5 ตุลาคม
ตรงกับวันเด็ก

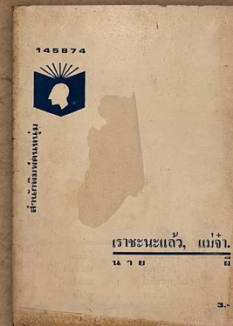
เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี
โดย อิศรา อมันตกุล

5 ตุลาคม
ตรงกับวันเด็ก

แลไปข้างหน้า
โดย ศรีบูรพา

5 ตุลาคม
ตรงกับวันเด็ก

เราชนะแล้ว, แม่จ๋า.
โดย นายผี

5 ตุลาคม
ตรงกับงานวันเด็ก

แม่
โดย แมกซิม กอร์กี้

สำนักพิมพ์ อมรินทร์

5 ตุลาคม
ตรงกับงานวันเด็ก

ชีวิตคนเฒ่าคนแก่
ไม่ปรากฏผู้เขียน

สำนักพิมพ์ อมรินทร์

5 ตุลาคม
ตรงกับงานวันเด็ก

ทศนะที่ก้าวหน้า
โดย อารยา แสงธรรม และ พิทักษ์ ชัยสูงเนิน

สำนักพิมพ์ อมรินทร์

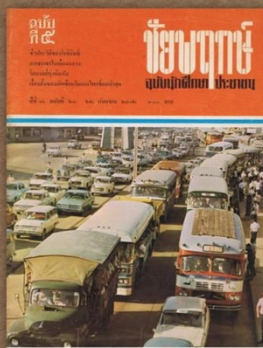
5 ตุลาคม
ตรงกับงานวันเด็ก

สังคมศาสตร์ปริทัศน์
โดย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

สำนักพิมพ์ อมรินทร์

5 ตุลาคม
ตรงกับงานวันเด็ก

ชัยพฤกษ์ ฉบับที่ ๔
โดย สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

สำนักพิมพ์ อมรินทร์

5 ตุลาคม
ตรงกับงานวันเด็ก

ขำทะเล: หลีกสู่อุทกภัย
โดย ศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย

สำนักพิมพ์ อมรินทร์

มากไปกว่าสภาวะการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศที่กระตุ้นให้นักศึกษาลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวทางการเมือง “หนังสือ” เป็นอีกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดคนช่วงปี 2516-2519 ระดับ “มหาศาล” ชนิดที่ว่าทำทนายและปฎิวัติความคิดเก่าทั้งในเรื่องการเมืองและวัฒนธรรม

โดยเฉพาะการนำผลงานของนักคิดนักเขียนในทศวรรษ 2490 กลับมาตีพิมพ์อีกครั้ง เช่น “ปีศาจ” และ “ความรักของวัลยา” โดยเสนีย์ เสาวพงศ์ “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” โดยทีปกร ทั้งยังมีวรรณกรรมแปลจากจีน เช่น “ตะเกียงแดง”, “รุกเหนือรบใต้”, “เกาอี้เป่า”, “ทหารน้อยจางก่า” และ “เดินทัพทางไกลไปกับประธานเหมา” หรือวรรณกรรมฝั่งรัสเซียอย่าง “แม่” โดย Maxim Gorky ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ศึกษามีหลักการคิดแบบสังคมนิยม นำไปสู่พลังการเคลื่อนไหวที่ต้องการเปลี่ยนประเทศให้ตอบรับกับความเป็นอยู่ของประชาชนมากกว่าการอุมชูแต่ศักดิ์นา ทหาร และเหล่านายทุนเอาไว้

นอกจากนี้ยังมีวารสารสังคมและการเมืองร่วมสมัยที่คอยผลิตความคิดใหม่ ๆ สู้สังคม อย่าง “สังคมศาสตร์ปริทัศน์”, “ชัยพฤกษ์” และ “มหาธาตุ” หนังสือที่กล่าวถึงทั้งหมดนี้ยังเป็นแรงผลักดันให้นักเรียนนักศึกษาช่วยกันผลิตวารสารและหนังสือในนามกลุ่มต่าง ๆ ออกมาขาย ทั้งเพื่อหารายได้และกระจายความรู้สู่มวลชน

ต่อไปนี่คือ 14 งานวิชาการและชุดวรรณกรรมที่กลายเป็นคัมภีร์ความคิดของนักศึกษาช่วงปี 2516-2519 ลองดูกันว่าเล่มไหนที่เคยอ่านไปแล้วบ้าง

#5ตุลาตะวันออกจะมาเมื่อฟ้าสาง #ศิลปะเพื่อชีวิตศิลปะเพื่อประชาชน #หนังสือ

1. ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน

โดย ทีปกร

แนวคิดแบบศิลปะต้องรับใช้ประชาชน ศิลปะต้องสะท้อนชีวิตประชาชนผู้ถูกกดขี่ กลายเป็นความคิดหลักของนักศึกษาตั้งแต่ปี 2516-2519 เพราะอิทธิพลจากหนังสือ “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” ของทีปกร ซึ่งเป็นนามปากกาของจิตร ภูมิศักดิ์

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมข้อเขียนว่าด้วยศิลปะ 4 ชิ้น คือ “ศิลปะคืออะไร ศิลปะสูงส่งอย่างไร”, “ศิลปะเพื่อศิลปะ มีจริงหรือไม่”, “ศิลปะเพื่อชีวิตคืออะไร” และ “มีบทบาทสำคัญอย่างไร” โดยจิตรเริ่มเขียนตั้งแต่ปี 2498 ก่อนจะนำมารวมเล่มในปี 2500

งานเขียนของจิตรยังทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะเกือบทุกแขนงในขณะนั้น โดยเฉพาะงานวรรณคดีและวรรณกรรม จนเกิดเป็นนิทรรศการ “เผาวรรณคดี” ในปี 2517 ซึ่งเป็นการวิจารณ์ว่าวรรณคดีที่ได้รับการขนานนามว่าทรงคุณค่านั้น แท้จริงแล้วมีเนื้อเรื่องที่ไร้ชั้นชั้นปกครองมากกว่าพูดถึงประชาชน ส่วนนิยายก็ถูกมองว่ามีพล็อตเรื่องน้ำเน่า ไร้สาระ

แนวคิดแบบ “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” ยังนำมาสู่การตั้งนิยายจากนักเขียนในทศวรรษ 2490 กลับมาตีพิมพ์ใหม่อีกครั้งด้วย

2. โฉมหน้าศักดินาไทย

โดย จิตร ภูมิศักดิ์

“โฉมหน้าศักดินาไทย” เป็นหนังสือเล่มสำคัญที่เขียนโดยจิตร ภูมิศักดิ์ เนื้อหาพูดถึงเนื้อแท้ของสังคมไทยที่ไม่ได้เป็นอย่างไรอย่างเรียบง่ายที่ผู้ปกครองดูแลราษฎรดีแบบพ่อปกครองลูก ประชาชนทำตามหน้าที่ของตัวเอง สังคมจึงสงบและปกติสุข จิตรมองว่าระบอบศักดินาคดขี่ข่มเหง เอารัดเอาเปรียบผู้อยู่ใต้การปกครอง และสังคมมีความขัดแย้งมากกว่าความกลมเกลียว

“สมชัย ภัทรธรรณานันท์” รองศาสตราจารย์คณะมนุษยศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อดีตนักศึกษาที่เป็นกวีรณรงค์แห่ง เล่าว่าหนังสือของจิตรเล่มนี้มีเนื้อหาที่น่าตื่นเต้นและเปิดมุมมองของนักศึกษายุคนั้นมาก จนนักเขียนคนดังจากยุค 2500 กลายเป็นไอดอลในช่วงหลัง 14 ตุลาฯ

3. ฉันทน์จึงมาหาความหมาย

โดย วิทยากร เชียงกุล

หนังสือรวมเรื่องสั้น บทละครสั้น และบทกวีของวิทยากร เชียงกุล พิมพ์ครั้งแรกในปี 2514 โดยเขาหยิบชื่อเรื่องมาจากวรรณคดีหนึ่งในกลอนที่ตั้งคำถามถึงเป้าหมายการศึกษาของนักศึกษาอย่าง “เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน” ที่กล่าวว่า “ฉันทน์เยาว์ฉันทน์เขลาฉันทน์ทิ้ง ฉันทน์จึงมาหาความหมาย” ซึ่งวิทยากรเขียนขึ้นขณะที่ยังเป็นนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ยูงทอง ในวาระสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2511

เนื้อหาของ “ฉันทน์มหาความหมาย” พูดถึงปัญหาชีวิต ความเหลื่อมล้ำของประชาชน ทั้งยังตั้งคำถามต่อระบบในสังคม มุมมองทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ และบ้านเมือง ซึ่งหนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์ในช่วงที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้รัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารด้วย

“กุลชีพ วรพงษ์” อดีตนักศึกษาผู้เคยทำหนังสือพิมพ์อริปไตย หนังสือพิมพ์ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เล่าว่าช่วงปี 2514-2516 ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ “ฉันทน์มหาความหมาย” เป็นหนังสือที่มีอิทธิพลในหมู่นักศึกษาอย่างมาก จึงได้ชื่อว่าเป็นยุค “ฉันทน์มหาความหมาย”

4. ปีสัจ

โดย เสนีย์ เสาวพงศ์

“ผมเป็นปีศาจที่กาลเวลาได้สร้างขึ้นมาหลอกหลอนคนที่อยู่ในโลกเก่า ความคิดเก่า ทำให้เกิดความละเมอหวาดกลัว และไม่มีอะไรที่จะเป็นเครื่องปลอบใจท่านเหล่านี้ได้ เท่ากับไม่มีอะไรหยุดยั้งความรุดหน้าของกาลเวลาที่จะสร้างปีศาจเหล่านี้ให้มากขึ้นทุกที”

นี่คือประโยคของ “สาย สี่มา” ตัวละครเอกของเรื่องที่กลายเป็นภาพจำของ “ปีศาจ” วรรณกรรมอมตะของเสนีย์ เสาวพงศ์ ซึ่งเป็นนามปากกาของศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ผู้เป็นนักการทูต

เรื่องราวใน “ปีศาจ” บอกเล่าถึงการท้าทายค่านิยมเก่าในสังคมไทยผ่านความรักของ “สาย สี่มา” ทนายความผู้เติบโตมาจากชนชั้นชวาณา กับ “รัชณี” หญิงสาวจากตระกูลสูงศักดิ์ ทั้งสองคือตัวแทนคนรุ่นใหม่ที่มีวิสัยทัศน์ร่วมสมัย แต่ต้องต่อสู้ทางความคิดความเชื่อกับผู้เป็นพ่อของรัชณี ซึ่งเป็นข้าราชการที่เชื่อในจารีตแบบเดิม

ศักดิ์ชัยแต่งนิยายเรื่องนี้และตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย ปี 2496 ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับที่เขาแต่งงานกับเครือพันธ์ ปทุมรส บุตรสาวของเฉลียว ปทุมรส ข้าราชการบริวารในรัชกาลที่ 8 ที่กลายเป็นผู้ต้องหาและถูกประหารในกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8

ในปี 2500 ลาว คำหอม นำ “ปีศาจ” มารวมเล่มเพื่อตีพิมพ์เป็นหนังสือครั้งแรก และพิมพ์ซ้ำอีกครั้งในปี 2514 จนกระทั่งช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 มาจนถึง 6 ตุลาคม 2519 ปีศาจกลายเป็นนิยายยอดนิยมในหมู่นักศึกษาและฝ่ายซ้ายจนได้รับการตีพิมพ์ซ้ำอย่างน้อย 3 ครั้ง รวมถึงมีการคัดบางตอนไปเผยแพร่ต่อในหมู่วารสารของนักศึกษา

5. ความรักของวัลยา

โดย เสนีย์ เสาวพงศ์

ต่อจากปีศาจ “ความรักของวัลยา” เป็นวรรณกรรมเรื่องที่ 2 ที่ได้รับความสนใจจากนักศึกษา เนื้อเรื่องว่าด้วยหญิงสาวหัวก้าวหน้าในศตวรรษที่ 19 ผู้ไม่ได้ผูกชีวิตไว้กับบทบาทผู้หญิงที่อยู่ภายใต้ค่านิยมชายเป็นใหญ่

แม้ตัวละครอย่าง “วัลยา” จะมีความคิดร่วมสมัยและได้ไปเรียนที่ฝรั่งเศส ศักดิ์ซัยกลับไม่ได้วางที่ไปที่ไปของวัลยาให้เป็นหญิงสูงศักดิ์จากไหน แต่กำหนดให้ตัวเอกของเรื่องมาจากครอบครัวสามัญชนที่เรียนหนังสือเก่งจนสามารถสอบได้ทุนไปเรียนเมืองนอก

6. “เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี”

โดย อิศรา อมันตกุล

รวมเรื่องสั้น 11 เรื่องว่าด้วยการตีแผ่ระบบและการทำงานของข้าราชการไทยที่เต็มไปด้วยการทุจริต เขียนขึ้นโดยนักหนังสือพิมพ์และนักเขียนอย่าง “อิสรา อมันตกุล”

อิสราเป็นหนึ่งในคนสร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าในยุค 2500 ทั้งยังเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ยึดถือในจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างหนักแน่น เขาเข้าทำงานหนังสือพิมพ์ “สุภาพบุรุษ-ประชามิตร” กับ “กุหลาบ สายประดิษฐ์” ตั้งแต่อายุ 19 ปี ก่อนจะย้ายไปทำหัวอื่น ๆ ในขณะเดียวกันเขาก็ทำงานนวนิยายและเรื่องสั้นไปด้วย ซึ่งได้รับความนิยมและคำชมจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก เพราะเอกลักษณ์สำนวนภาษาที่ไม่เหมือนใคร

ที่สำคัญอิสราเป็นคนรักความยุติธรรม เมื่อเกิดการรัฐประหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้อิสราเป็นหนึ่งในนักหนังสือพิมพ์ที่ถูกจับกุมในข้อหาคอมมิวนิสต์นานเกือบ 6 ปี และหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์ถูกสั่งปิด ถึงอย่างนั้นเขายังคงสร้างสรรค์ผลงานภายใต้กรงขังอยู่ จนกระทั่งปี 2507 หลังจอมพลสฤษดิ์ถึงแก่กรรม อิสราก็ได้รับการปล่อยตัวออกมาขับเคลื่อนงานในวงการหนังสือพิมพ์อีกครั้ง

7. แลไปข้างหน้า

โดย ศรีบูรพา

“แลไปข้างหน้า” ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นผลงานที่ดีที่สุดของศรีบูรพา แต่เป็นนวนิยายที่เขาเขียนไม่จบ เพราะเขาเริ่มต้นเขียนในช่วงถูกจับกุมจากการตามกวาดล้างนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ในยุคที่จอมพลสฤษดิ์รัฐประหาร ก่อนที่ศรีบูรพาจะตัดสินใจลี้ภัยไปจีนและเสียชีวิตในปี 2517

นวนิยายเรื่องนี้แบ่งเป็น 2 ภาค คือภาคปฐมวัย พูดถึงความต่างทางชนชั้นของเด็กชนบทที่เข้ามาเรียนร่วมกับชนชั้นสูง ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 ตีพิมพ์ในปี 2498 ส่วนอีกภาคคือมัชฌิมวัย ว่าด้วยเรื่องราวของเด็กชนบทหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตีพิมพ์เป็นตอนในนิตยสารปิยมิตร ช่วงปี 2500 ก่อนจะพิมพ์รวมเล่มในปี 2518

“จาตุรนต์ ฉายแสง” หนึ่งในแกนนำภาคเหนือขณะนั้นบอกว่า “แลไปข้างหน้า” เป็นหนึ่งในหนังสือแนวสังคมนิยมที่เขาชื่นชอบ

8. “เราชนะแล้ว, แม่จ๋า.”

โดย นายผี

ผลงานเล่มนี้เป็นของ “นายผี” หรือ “อัศนี พลจันทร” ซึ่งเขาเขียนในช่วงที่ถูกตามจับกรณีกบฏสันติภาพในปี 2495 ทำให้ได้มาตีพิมพ์เป็นรูปเล่มอีกทีในปี 2517 หลังจากมีผู้เคยนำเนื้อหาบางส่วนมาเผยแพร่ช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ แล้ว

“สำนักพิมพ์อ่าน” ผู้ได้รับอนุญาตจาก “วิมลมาลี พลจันทร” บุตรสาวของอัศนี ให้จัดพิมพ์ “เราชนะแล้ว, แม่จ๋า.” และ “ความเปลี่ยนแปลง” (ภาพยกลอนประวัติครอบครัวที่อัศนีเขียนวิพากษ์ระบบศักดินา สำนักพิมพ์อ่านนำมารวมเล่มกับ “เราชนะแล้ว, แม่จ๋า.”) ในวาระ 95 ปีชาตกาลของอัศนี พลจันทร อธิบายในหมายเหตุจากสำนักพิมพ์ว่า

เนื้อหาของ “เราชนะแล้ว, แม่จ๋า.” เป็นผลงานที่แสดงจุดยืนของนายผีในการสวดตีการต่อสู้ของกรรมกร นายผีตกผลึกความคิดหลังจากเริ่มสร้างผลงานวิพากษ์สังคมนิยมเมืองตั้งตั้งแต่ปี 2484 ประกอบกับเกิดเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง เช่น สงครามโลกครั้งที่ 2, การสวรรคตรัชกาลที่ 8 ในปี 2489, เกิดรัฐประหารในปี 2490 และปลายปี 2495 ที่นายผีลาออกจากราชการ เขาเปลี่ยนมาสนใจแนวคิดมาร์กซิสต์ หนังสือเล่มนี้จึงเป็นการตกผลึกจากเหตุการณ์ทางสังคมเหล่านี้

9. แม่

โดย Maxim Gorky

แมกซิม กอร์กี้ เป็นนักเขียนชาวรัสเซียและสหายคนสำคัญของวลาดีมีร์ เลนิน ผู้นำปฏิวัติที่เชื่อในแนวคิดมาร์กซิสม์

กอร์กี้ถ่ายทอดเรื่องราวของประชาชนและชนชั้นกรรมาชีพ ผู้ถูกกดขี่จากการขูดรีดของนายทุนและชนชั้นปกครอง และต้องเผชิญความไม่ยุติธรรมในสังคม ผ่านตัวละครของ “แม่” ที่เลือกต่อสู้กับราชวงศ์โรมานอฟด้วยการเข้าร่วมกับพรรคบอลเชวิคจนเกิดการปฏิวัติครั้งใหญ่ในปี 2460 เขาสร้างให้ “แม่” มีบทบาทที่กล้าหาญ ต่อสู้เพื่อให้ชีวิตตัวเองและลูกดีขึ้น

นักเขียนไทยหลายคนนำผลงานของกอร์กี้เรื่องนี้มาแปลไทย ทั้งจิตร ภูมิศักดิ์, ศรีบูรพา รวมถึงนักศึกษาที่เคลื่อนไหวในช่วงปี 2516-2519 อย่างกลุ่มยุวชนสยามที่พิมพ์หนังสือมาอ่านแล้วแลกเปลี่ยนถกเถียงกัน ในขณะที่ “แม่” เป็นหนังสือต้องห้ามในไทยมาตั้งแต่ยุค 2500

10. ชีวิตคนเยาวชน

ไม่ปรากฏผู้เขียน

อย่างที่กล่าวไปก่อนหน้านี้แล้วว่านักศึกษาในยุคนั้นรับเอาแนวคิดสังคมนิยมมาเป็นแวนหลักในการมองปัญหาสังคม อิทธิพลเหล่านี้เข้ามาพร้อมกับหนังสือวิชาการและวรรณกรรมของจีน

หนึ่งในนั้นคือ “ชีวิตคนเยาวชน” ซึ่งบอกเล่าแนวทางการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และพูดถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทจากนักศึกษาเป็นนักปฏิวัติที่เสียสละเพื่อประชาชน

หนังสือเล่มนี้ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง โดยธิดากานต์ ศรีนารา ได้ให้ข้อมูลไว้ในหนังสือ “รัก-และ-การปฏิวัติ” ว่า เดิมที “ชีวิตคนเยาวชน” เป็นเอกสารภายในของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ก่อนถูกนำมาตีพิมพ์เผยแพร่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และได้รับความนิยมล้นหลามในหมู่นักศึกษา ซึ่งด้วยขนาดที่เล็กกะทัดรัด นักศึกษาจึงมักพกหนังสือเล่มนี้ใส่ไว้ในกระเป๋าเสื้อหรือกระเป๋ากางเกงติดตัวไปไหนมาไหนด้วยตลอด

“สุณี ไชยรส” สมาชิกศูนย์ประสานงานกิจกรรมกร และรับผิดชอบดูแลและจัดตั้งการรวมตัวกรรมกรในย่านรังสิตเล่าว่า “ชีวิตคนเยาวชน” เป็นหนึ่งในหนังสือที่เธอนำไปให้คนงานอ่านเพื่อชวนถกเถียง ขยายฐานให้กลุ่มแรงงานตื่นตัว และมีการรวมพลังเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายที่ตอบโจทย์ต่อกรรมกร

11. ทักษะความรักที่ก้าวหน้า

โดย อารยา แสงธรรม และพิทักษ์ ชัยสูงเนิน

หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์โดยฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ของ “พรรคจุฬาประชาชน” ในปี 2519 ว่าด้วยการวิเคราะห์และถ่ายทอดปัญหาความรักของคนรุ่นใหม่กับแนวคิดต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่หัวข้อความรักคืออะไร องค์ประกอบความรักระหว่างหนุ่มสาว สถานะทางชนชั้น ความสัมพันธ์ทางชนชั้นกำหนดพฤติกรรมระหว่างเพศ ปัญหารักกตขี้ปัญหาที่เกิดจากจุดยืนทางชนชั้นที่ไม่มั่นคง ความรักกับงานปฏิบัติ ทั้งยังมีตัวอย่างบทเรียนความรักจากนักศึกษาในขบวนการด้วย

ผู้เขียนทั้งสองคนคือ อารยา แสงธรรม และพิทักษ์ ชัยสูงเนิน จัดทำหนังสือเล่มนี้เพราะเห็นว่าในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับศักดินา ทหาร และนายทุน คนรุ่นใหม่ที่มาพร้อมขบวนการเองยังพบกับปัญหา 4 หลักใหญ่ในชีวิต คือ ปัญหาครอบครัว การเรียน อาชีพ และความรัก ซึ่งอย่างหลังนี้เองที่ผู้เขียนมองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติที่เยาวชนจะต้องเจอปัญหา เพราะต่างคนต่างอยู่ในวัยที่ทั้งร่างกายและจิตใจกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่การเตรียมพร้อมด้านครอบครัวแล้ว

แต่เพราะปัญหาซับซ้อนในหมู่ความรักของหนุ่มสาว ผู้เขียนจึงพยายามหาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ มาแก้ปัญหา แต่ก็ยังไม่สามารถนำตำราใดมาเทียบเคียงกับเหตุการณ์ที่เจอได้ ทั้งสองจึงใช้ประสบการณ์ของตัวเองมาสรุปบทเรียนในหัวข้อต่าง ๆ และชวนเพื่อนในขบวนการมาร่วมแลกเปลี่ยนและถกเถียงถึงการตกผลึกบทเรียนด้วย

12. สังคมศาสตร์ปริทัศน์

โดย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

ถ้าให้พูดถึงนิตยสารราย 3 เดือนที่มีอิทธิพลต่อความคิดคนรุ่นใหม่ในช่วงปี 2516-2519 มากที่สุด คงหนีไม่พ้น “สังคมศาสตร์ปริทัศน์” ที่ก่อตั้งเมื่อ 2506 เนื้อหาเต็มไปด้วยแนวคิดใหม่ ๆ รวมถึงประเด็นสำคัญใหญ่ ๆ ที่สังคมยังไม่ค่อยพูดถึง โดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมือง

“สุลักษณ์ ศิวรักษ์” เป็นบรรณาธิการคนแรกในช่วงปี 2506-2512 เขายังชวนนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มาร่วมจัดทำ “สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับนิสิตนักศึกษา” ในปี 2509 ด้วย ก่อนที่ “สุชาติ สวัสดิ์ศรี” ในวัย 25 ปี จะมารับตำแหน่งต่อในปี 2512-2519

“สุชาติ บำรุงสุข” ศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เป็นนักศึกษาที่เคลื่อนไหวเมื่อปี 2516 เล่าว่า ตั้งแต่ได้อ่าน “สังคมศาสตร์ปริทัศน์” ที่พูดถึงเรื่องที่กองทัพอเมริกาเข้ามาไทยในช่วงสงครามเย็น เมื่อได้เข้าร่วมเป็นฝ่ายวิชาการในโครงการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย เขาก็ได้ลงพื้นที่ฐานทัพอเมริกาในอุดรธานี และเขียนงานเกี่ยวกับอนาคตของกองทัพอเมริกาในเอเชียจนได้ตีพิมพ์ในวารสารของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ก่อนจะติดлистหนังสือต้องห้ามของรัฐบาลไทยหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ทั้งยังได้ยื่นข้อเสนอให้ถอนกำลังทหารอเมริกาออกจากไทยถึง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นด้วย

13. ชัยพฤกษ์ ฉบับนักศึกษา-ประชาชน

โดย สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

อีกนิตยสารรายปักษ์ที่ได้รับความนิยมคู่กับ “สังคมศาสตร์ปริทัศน์” คือ “ชัยพฤกษ์ ฉบับนักศึกษา-ประชาชน” ซึ่งเป็นสื่อที่เน้นเนื้อหาสารคดี ความรู้ และศิลปวัฒนธรรมสำหรับนักศึกษาและประชาชน

“วิวัฒน์ โรจนวรรณ” อดีตนักข่าวหนังสือพิมพ์มติชน ประจำจังหวัดบุรีรัมย์ และเจ้าของร้านหนังสืออิสระ “น้ำพุทุเดย์” เล่าว่า ปี 2512 นิตยสาร “ชัยพฤกษ์ ฉบับนักศึกษา-ประชาชน” มีบรรณาธิการคือ “อนุช อภาภิรม” รวมถึง “วิทยากร เชียงกูล” ที่เพิ่งเรียนจบมาเป็นกองบรรณาธิการ

ตั้งแต่เปิดตัวครั้งแรก “ชัยพฤกษ์ ฉบับนักศึกษา-ประชาชน” เรียกความสนใจจากผู้คนได้เป็นอย่างมาก เพราะเป็นนิตยสารที่มีเนื้อหาที่ไม่ค่อยมีสำนักไหนหยิบขึ้นมาเล่านัก เช่น ความเคลื่อนไหวในต่างประเทศ อย่างการต่อสู้ของคนผิวดำในอเมริกา และการต่อต้านสงครามเวียดนามของนักศึกษาอเมริกัน ทำให้มีพื้นที่ให้นักเขียนได้นำเสนอเรื่องสั้นแนวทางใหม่ ๆ รวมทั้งมีบทความที่ตั้งคำถามและฝากความหวังไว้กับคนรุ่นใหม่

14. หนังสือเล่มละบาท

โดย ศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย

นอกจากการเสพข่าวสารและการเติมปุยทางความคิดผ่านวรรณกรรมและงานวิชาการแล้ว นักศึกษาในยุคนี้ยังนิยมจัดทำหนังสือด้วยตัวเองเพื่อหารายได้ให้กับการเคลื่อนไหว และทำให้ความรู้กระจายตัวออกไปด้วย

สิ่งพิมพ์ที่ว่่านี้เรียกกันว่า “หนังสือเล่มละบาท” จัดทำเล่มละ 4-6 หน้า ส่วนราคาก็ว่าไปตามชื่อที่เรียก โดยแต่ละกลุ่มก็จัดทำด้วยชื่อหนังสือที่ต่างกันออกไป เช่น “ศึก” ของนักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบฯ, “กต” ของศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย หรือ “บันทึกกลับจากทุ่งใหญ่” และ “มหาวิทยาลัย: ที่ยังไม่มีการตอบ” ของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง